

GARY S. BECKER'İN İKTİSAT BİLİMİNE VE BEŞERİ SERMAYE TEORİSİNE KATKILARI

Mahmut BİLEN*
İbrahim Güran YUMUŞAK^

ÖZET

Nobel Ekonomi Ödülü, ekonomi biliminde kaydedilen önemli başarıların insanlığa katkılarından dolayı her yıl bir veya birkaç ekonomiste verilmektedir. Nitekim 1992 yılında İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi bu ödülü, akademik yaşamı boyunca özellikle sosyal alandaki karmaşık konuların disiplinli bir analiz ile ekonomi bilimine taşınmasına önemli katkılar sağladığı için Gary S. Becker'e vermiştir. Becker'in Nobel Ekonomi Ödülü almasının temel gerekçesini Mevcut mikro iktisat analizini insanların piyasa dışı davranışları da dâhil olmak üzere insan davranışları ve etkileşimini içerecek bir şekilde genişletmesi oluşturmaktadır. Becker'in toplumdaki sosyal sorunları matematiğin dilini kullanarak iktisat biliminin kavramsal çerçevesine aktararak geliştirmiş olduğu modellerin önemi, kendisinden sonra birçok bilim adamının bu modellerden yararlanarak yeni araştırma alanları geliştirmesinden de anlaşılmaktadır. Bu makalede öncelikle hem bir insan olarak Becker'in kendisini hem de akademik yaşamındaki yaşam serüvenine yer verilecek, daha sonra özellikle iktisat bilimine ve beşeri sermaye teorisine yaptığı katkılar ayrıntılı olarak analiz edilecektir.

ABSTRACT

GARY S.BECKER'S CONTRIBUTIONS TO ECONOMICS AND THE THEORY OF HUMANCAPITAL

Nobel Economics Prize is given to the economists each year who contributed significant achievements in economics and contribution to the humanity. In 1992, the Royal Swedish Academy awarded the Nobel Prize in Economic Sciences to Gary S. Becker, for academic life, especially during the complex issues in the social field with an analysis of the discipline of economics to provide a significant contribution. Becker also tries to extend the domain of microeconomic analysis to a wide range of human behavior and interaction, including non-market behavior. Becker use the language of mathematical economics into the conceptual framework social issues in society. Becker developed these models and then many scientists take advantage of this model by developing new research areas. In this article, we will analyze Becker as a person and as a academician Becker's life adventure then contributions economics and to human capital theory.

1. GİRİŞ

Uzun zamandan beri çeşitli alanlarda¹ verilmekte olan Nobel ödülünün konu başlıklarından bir tanesi de ekonomidir. Ekonomi biliminde kaydedilen önemli başarıların insanlığa katkılarından dolayı her yıl bu ödül, bu alanda bir veya birkaç ekonomiste verilmektedir. Nitekim 1992 yılında İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi bu ödülü, akademik yaşamı boyunca özellikle sosyal alandaki karmaşık konuların disiplinli bir analiz ile ekonomi bilimine taşınmasına önemli katkılar sağladığı için Gary S. Becker'e vermiştir. Becker'in Nobel

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü.

^ Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü.

¹ Bu alanlar; Edebiyat, Fizik, Kimya, Tıp, Ekonomi ve Barış ödülleridir.

Ekonomi Ödülü almasının temel gerekçesini Mevcut mikro iktisat analizini insanların piyasa dışı davranışları da dâhil olmak üzere insan davranışları ve etkileşimini içerecek bir şekilde genişletmesi oluşturmaktadır. Becker'in toplumdaki sosyal sorunları matematiğin dilini kullanarak iktisat biliminin kavramsal çerçevesine aktararak geliştirmiş olduğu modellerin önemi, kendisinden sonra birçok bilim adamının bu modellerden yararlanarak yeni araştırma alanları geliştirmesinden de anlaşılmaktadır. Bu çalışmada öncelikle hem bir insan olarak Becker'in kendisini hem de akademik yaşamındaki yaşam serüvenine yer verilecek, daha sonra özellikle iktisat bilimine yaptığı katkılar ayrıntılı olarak analiz edilecektir.

Küçük bir işletme sahibi olan bir babanın oğlu olan Gary S. Becker², Pennsylvania'ya bağlı bir maden ocağının bulunduğu Pottsville kasabasında 1930 yılında doğmuştur. Biri erkek ikisi kız olmak üzere üç kardeşe sahip olan Becker, ilk ve orta öğrenimi döneminde özellikle matematik dersinde olmak üzere, gayet başarılı öğrencilik dönemi geçirmiştir. New York'a bağlı Brooklyn'daki ilköğretim okulu, hem Becker'i hem de 1987 yılı Nobel ekonomi ödülü sahibi olan Robert Solow gibi değerli ekonomistleri yetiştirmiştir. Hem babası hem de annesi ilköğretim mezunu olan Becker'in, ekonomiye ilk ilgisi, babasının görme yeteneğinin zayıflaması nedeniyle finans, borsa ve ekonomi ile ilgili haberleri babasına okumaları esnasında oluşmaya başlamıştır.

Politik ve sosyal olaylar üzerine evde zaman zaman yapılan tartışmalar ve matematiğe olan ilgisi, sosyal olaylara olan ilgisinin bir sentezini oluşturabileceği bir alan olarak iktisat okumasının kendisi için en iyi seçimlerden birisi olacağı sonucuna ulaştırmıştır. Başlamış olduğu Princeton Üniversitesi ekonomi bölümünü yüksek bir başarıyla üç yılda bitirmiştir.. Lisans eğitimi esnasında özellikle matematik alanında cebir ve diferansiyel denklemler gibi dersleri seçerek matematik alanında geniş bir birikim elde etme olanağı bulmuştur. Becker'in, ekonomi bilimi üzerine yapmış olduğu araştırmalarında matematiğe başvurması ve bu alanda matematiği kullanıyor olması, geçmişten beri bu alana olan ilgisi ve birikiminin sağladığı avantaja bağlı olduğu bilinmektedir.

Becker, üniversitede okuduğu iktisat bölümünün son sınıfına doğru yaklaştığında, iktisat biliminin önemli sosyal problemler ile pek ilgilenmediğini fark etmiş ve iktisat bilimine karşı olan ilgisini kaybetmeye başlamıştır. Sosyoloji bölümüne geçmeyi düşünmüş fakat bu alanın çok zor olduğunu düşündüğü için vazgeçmiştir. Nihayetinde Chicago üniversitesinde ekonomi bölümünü bitirmeye karar vermiş. 1951 yılında Milton Friedman'dan aldığı mikro iktisat dersi sayesinde iktisat bilimine karşı olan ilgisi tekrar canlanmaya başlamıştır. Friedman, dersinde, iktisat teorisinin veya bilimin zeki iktisatçılar tarafından oynanan bir oyun alanı değil, tersine gerçek dünyayı analiz etmek için önemli bir araç olduğunu vurgulamıştır. Becker, Friedman'dan aldığı bu derste, hem iktisat teorisinin detaylarına hem de bu teorilerin güncel önemli problemlere nasıl uygulandığını görme olanağı elde ettiğini ifade etmektedir. Becker'e göre Friedman'dan aldığı bu ders, kendisinin araştırma alanlarının belirlenmesinde etkili olmuştur.

Becker, 1951 yılında Princeton'dan BA ile mezun olmuştur. Chicago Üniversitesindeki ekonomi alanında yapmış olduğu araştırmalarda oldukça başarılı olduğu ifade edilmektedir. Nitekim Milton Friedman ve George Stigler'le aynı dönemde bu üniversitenin ekonomi bölümünde çalışmış olan Jacob Viner, Becker için, "benim bu ana kadar rastlamış olduğum en iyi öğrencidir" ifadesi dikkat çekicidir (Vane ve Mulhearn, 2005: 200). İfade edilen üniversitede Becker, 1953 yılında yüksek lisans ve 1955 yılında ise Doktora derecelerini almıştır.

---

² Becker'in otobiyografisine http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1992/becker-autobio.html adresinden ulaşılabilir.

Friedman'ın entellektüel öncülüğünü yaptığı Chicago üniversitesinde birinci sınıf iktisatçılar birçok yeni araştırma alanına öncülük yapmaktaydı. Becker, bunlardan kendisi için en önemli olanların, Gregg Lewis'in iktisat teorisini emek piyasalarının analizinde kullanması, T. W. Schultz'un beşeri sermaye konusundaki öncü araştırmaları, Aaron Director'un genel olarak endüstriyel organizasyonlar ve anti-tröst sorunlarının ekonomik analizine yönelik araştırmaları ve L. J. Savage'in olasılık ve istatistik biliminin temellerinin oluşturmasına yönelik araştırmalarıdır.

Becker, Princeton'daki araştırmalarına dayanan iki makalesini 1952 yılında yayınlamıştır. Fakat Chicago'ya geldikten kısa bir süre sonra iktisat biliminin gerçekten ne olduğunu ve neyle ilgili olduğunu anlamaya dönük çalışmalara yönelmiştir. 1957 yılında Friedman'la birlikte yazdıkları makale ve doktora tezinden yararlanarak hazırladığı kitabı yayıncıya kadar aradaki beş yıl boyunca hiç yayın yapmamıştır. Bu kitap, sistematik bir çaba ile iktisat teorisin araçlarını kullanmak suretiyle azınlıklara dönük önyargıların onların kazançlarını, istihdam ve iş bulmalarını nasıl etkilediğini analiz etmektedir. Becker kendisi için bu alanın, sosyolojinin ilgi alanına giren bu konulara yönelmede bir başlangıç oluşturduğunu ifade etmektedir.

Becker'in yazdığı bu kitap hakkında birkaç önemli dergide tanıtımı-eleştirisini yayınlamıştır. Çoğu iktisatçı etnik ayrımcılığın (racial discrimination) iktisadın ilgi alanına girdiğini düşünmemekteydi. Zaten sosyologlar ve psikologlar Becker'in yaptığı araştırmalarının kendi alanlarına bir katkı sağladığını düşünmemekteydiler. Bütün bunlara rağmen Friedman, Lewis, Schultz, ve Chicago üniversitesindeki diğer meslektaşları yazılmış olan bu kitabın iktisat bilimine önemli katkılar sağladığından emindiler. Becker kendisine karşı ortaya konan düşmanca tutumlara rağmen, ifade edilen kişilerin desteklerinin kendisinin bu konularda sabır ve ısrarla devam etmesinde hayati bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir.

Becker ilk akademik görevine yardımcı doçent olarak 1954 yılında bu üniversitede atanmıştır. 1957 yılında yine yardımcı doçent olarak hem New York'taki Columbia Üniversitesine hem de Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu'na (National Bureau of Economic Research) atanmıştır. Becker'a Chicago üniversitesinde kalması için önemli düzeyde para önerilmesine rağmen, "Eğer yuvayı terk eder ve kendim olabilirsem, entellektüel olarak daha bağımsız olabileceğimi düşündüm. Gelişerek artan kişisel bağımsızlığım ve kişisel özgüvenim bu üniversitede kalmaktan daha önemli idi. Hep bu kararımın doğru olduğunu düşündüm" ifadesi ile neden Chicago'dan ayrıldığını açıkça belirtmektedir. (Nobel Foundation, 1994). 12 yıl boyunca Columbia üniversitesinde ders verirken aynı zamanda ifade edilen Araştırma Bürosu'nda araştırmalarını sürdürmüştür. Becker, ilk araştırma projesini bu büro için yapmıştır. Hazırladığı bu projeden elde ettiği sonuçları, ileride bir kitap olarak yayınlanacağı "beşeri sermaye" başlıklı eseri haline gelecektir. Bu zaman zarfında Becker aynı zamanda, "zaman kullanımı", "suç ve ceza" ve "rasyonel olmayan davranış" gibi konular üzerine makalelerini yazmıştır (Vane ve Mulhearn, 2005: 201).

Uzun bir süre aynı çevrede olmanın vermiş olduğu durağanlık, Becker'i sıkışmış ve yeni bir üniversitede iş bulup değiştirmeyi düşünmüştür. Bu esnada 1968 öğrenci eylemlerinin başlaması ve üniversitesinin bu dönemde öğrencileri desteklemekten daha çok öğrencilere karşı bir tutum sergilemesinden dolayı, bu kararının gereğini daha erken aşamalarda yapmasına neden olmuştur. 1970 yılında tekrar Chicago Üniversitesine dönmüş, çalışmaları için daha iyi bir ortam oluşturabilmiştir. Becker, hatıralarında iktisat bölümünün özellikle George Stigler ve Harry Johnson dahil olduktan sonra oldukça güçlü hale geldiğini ifade etmektedir. Bu dönemde Stigler ile yakın bir arkadaşlık ilişkisi kurduğunu ve kendisinin entellektüel gelişimi üzerinde geniş ölçüde etkide bulunduğunu ifade etmektedir. Birlikte iki tane oldukça etkili makale yazdıklarını ifade etmektedir. Bir tanesi principle – agent problemi diğeri ise ekonomi politikaları üzerine idi. Stigler'in kendisinde oluşturduğu iktisat politikası

merakının, daha sonraları özel çıkar gruplarının politik süreç üzerindeki rolü hakkında teorik bir model geliştirip bunu makale olarak yayınlanmasına yol açtığını ifade etmektedir (Vane ve Mulhearn, 2005).

Daha sonraları bu üniversitede Doçent ve Profesör olmuştur. Bu üniversitedeki 12 yıllık çalışma deneyiminden sonra akademik olarak kendini yenileyemediğini düşünmüş ve bu üniversiteden ayrılmıştır. Önce 1969-1970 yıllarda Chicago'daki Ford Vakfında ziyaretçi Profesör olarak görev yapmış, devamında 1970'ten 1983'e kadar Chicago üniversitesi ekonomi bölümünde Profesör olarak çalışmıştır. 1983 yılında Becker'in, iktisat bölümündeki görevine paralel olarak aynı zamanda sosyoloji bölümüne de ataması yapılmıştır. 1990 yılında bu yana Becker, California'daki Standford Üniversitesinde yer alan Hoover Enstitüsünde saygın bir akademisyen olarak görev yapmaktadır (Vane ve Mulhearn, 2005).

Becker'in, Nobel ekonomi ödülü dışında başka akademik ödüller de aldığı görülmektedir. 1964 yılında Michigan Üniversitesinden W. S. Woytinsky ödülüne layık görülmüştür. 1967 yılında Amerika Ekonomi Birliği (American Economic Association's John Bate Clark Medal) John Bate Clark madalyasına Becker'i layık görmüşlerdir. Ayrıca Becker'in kendi alanı ile ilgili en seçkin topluluklar olan Amerikan İstatistik Topluluğuna, Ekonometri Topluluğuna ve Amerikan Bilim ve Sanat Akademisine üye olduğu görülmektedir. Öyle ki 1974 yılında Amerika Ekonomi Birliği'nin başkan yardımcılığı ve 1987 yılında ise bu kurumun başkanı olarak görev yaptığı görülmektedir. Ulusal akademik bilimler üyesi olan Becker, 1990 ile 1992 yılları arasında Mont Pelerin Topluluğu'nun başkanlığını yapmıştır. Aynı zamanda 2000 yılında Ulusal Bilimler Madalyası Ödülü'nü almıştır (Vane ve Mulhearn, 2001). 1992 yılında Becker geniş bir alana yayılan insan davranışları ve etkileşimi ile insanların piyasa dışı davranışları üzerine yapmış olduğu araştırmaları ile mikro ekonomi bilimine yapmış olduğu katkılar nedeniyle Nobel Ekonomi ödülüne layık görülmüştür.

2. Becker'in İktisat Bilimine Katkıları

Gray Becker son yıllarda ekonomi biliminin kazandığı en orijinal ve etkili iktisatçılarından birisidir. Onun orijinalliği ekonominin alanını genişletmesi ve sosyal bilimler alanındaki çeşitli önemli problemleri iktisat teorisinin metodolojisiyle çözmek konusunda önemli başarılar göstermesidir. Ekonominin alanının zaman içinde giderek genişlemesini “ekonomik emperyalizm” olarak ifade eden Sandrmo, Becker'in diğer birçok iktisatçının dışında bu imparatorluğa en önemli katkıları yapanların başında gelebileceğini ifade etmektedir (Sandrmo: 1993: 7). Becker akademik yaşamı boyunca daha önce rutin olarak kullanılan yaklaşımların dışında, çok sayıda yeni konsept, yaklaşım icat etti ve geliştirdi. Bunları yaparken hiç şüphesiz çok sayıda önemli iktisatçı ile yakın temas içinde oldu.

Becker'in ifade edilen karmaşık sosyal sorunlar hakkındaki teorik düzeydeki araştırmaları, onu takip eden birçok iktisatçı tarafından diğer bir yaklaşım olan ampirik veya ekonometrik yaklaşımlarla Becker'in teorik modellerinin testleri yapılmıştır. Öyle ki Marhall Medoff tarafından Nobel ödülü almayan ABD iktisatçıların saygın akademik dergilerdeki yayınlanmış makalelerinde en çok atıf alan iktisatçıların 1971-85 yılları için sıralaması yapılmış, bu sıralamada birinci sırayı Becker'in aldığını tespit etmiştir (Rosen, 1995: 25).

Becker, geniş bir alana yayılmış olan insan davranışlarını ve (nonmarket olan davranışları da dahil olmak üzere) insan ilişkilerini mikro ekonomik analize dahil ederek mikro ekonominin alanını genişletmiştir. Hiç şüphesiz Becker'in modele dahil etmiş olduğu bu tür insan davranışlarının, daha önceleri sosyoloji, demografi ve kriminoloji gibi diğer sosyal bilimler tarafından araştırma konusu yapılmış olduğu bilinmektedir. Becker'in yapmış olduğu, insanların günlük davranışlarına ekonominin temel analiz araçları ile yaklaşmak olmuştur. Becker'in bu yaklaşımı, bireylerin, işletmeninin veya diğer sosyal kurumların günlük davranışlarında rasyonel davrandıklarını ve kendi çıkarlarına dönük faaliyetlerinde faydalarını

veya refahlarını maksimize etmek gibi bir objektivite taşıdıklarını içermektedir. Bu yaklaşımını, daha önce bilim adamlarının insan davranışlarının bütünüyle rasyonel olmadığını varsaydıkları bir alan için yapmaktadır. Becker metodolojik yaklaşımını Bernard Shaw'dan ödünç aldığı "ekonomi, yaşamı en çoklaştırma sanatıdır" ifadesine dayandırmıştır (Becker,1992).

Becker'in metodu, belirli koşullardaki insanların davranışlarını anlamak için zenginleştirilmiş rasyonel seçim metodunu kullanmaktır. O'nun iddiası bu yöntemin insan davranışlarını açıklama ve araştırmalarla tahmin etmede, güçlü ve yaygın bir uygulama alanına sahip olduğudur. Becker'in varsayımları, insanların sadece bencil veya kendi çıkarlarına dönük bir tutumla hareket etmedikleri, fakat tutarlı bir şekilde refahlarını maksimize etmeye çalışmakta oldukları şeklindedir. Öyle ki bu tutum bencillik, diğerkam, sadakat, kindarlık veya mazoistik gibi tutumlarla kendini gösterebilir. İnsanların tercihlerini öncelik sırasıyla ifade etmek gerekirse, gelir, fırsatlar (opportunity) ve zaman gibi çeşitli faktörlerle kısıtlanmaktadır (Becker,1992).

Becker'in ilk önemli eseri, 1957 yılında Chicago üniversitesinde yapmış olduğu doktora tezinin geliştirilmiş hali olan "Ayrımcılığın Ekonomisi" başlıklı kitabıdır. Becker'a göre, azınlıklara karşı ayrımcılık sorunu iktisatçılar tarafından dikkate alınması gereken önemli bir problem olmasına rağmen, onun gözlemlerine göre o ana kadar bu konuya dikkate değer bir ilgi gösterilmemişti³. Onun bu kitabı bazı dergilerde tanıtım yazılarına konu olmuşsa da, Becker daha önce ifade edilen meslektaşlarının kendisine dönük olan düşmanlık ve şüphelerinin farkındaydı (Vane ve Mulhearn, 2005: 202).

Becker'in Nobel ekonomi töreninde yaptığı konuşmasında da belirttiği gibi, kendisinin beşeri sermaye üzerine yapmış olduğu çalışmalar yerleşik ekonomi bilimine yapmış olduğu en önemli katkıdır. Bu yeni konuya dönük yapılan araştırmalarda Becker'in yalnız olmadığı bilinmektedir. Nitekim Becker, kaleme aldığı bir yazısında Theodore Shultz'un bu alandaki katkılarının önemine vurgu yapmıştır.

Genel olarak ifade etmek gerekir ise, Becker geliştirmiş olduğu ekonomik modeli farklı tip insan davranışlarının gözlemlendiği dört farklı araştırma alanında kullanmıştır. Bunlar; beşeri sermaye yatırımlarına, bireylerin veya ailelerin çalışma ve evde kalmaya dönük zaman tahsislerindeki davranışlarına, insanların suç ve cezaya dönük tutumlarına ve son olarak emek ve mal piyasasında ayrımcılığa dönük davranışlar şeklinde sıralanabilir. İfade edilen bu konular sanki birbirinden farklı konularmış gibi durmasına rağmen, dikkatli bir analize tabi tutulduğunda her bir konunun birbiriyle yakından ilişkili olduğu fark edilecektir (Rosen, 1993: 26). Bu aşamada Becker'in analiz ettiği bu konular ayrı birer başlık altında ele alınacaktır.

2.1. Beşeri Sermaye

Beşeri sermaye kavramı biçiminde olmasa da bu alandaki araştırmaların uzun bir tarihi geçmişi olduğu bilinmektedir. 1950'ye kadar iktisatçıların genel varsayımı, emek gücünün (labor power) veri olduğu ve arttırılmaz olduğu şeklindedir. Bu konuda katkı sağlayan iktisatçıların başında uzak geçmişte Smith ve Marshall, yakın geçmişte ise Milton Friedman ve T.W. Schultz geldiği ifade edilmektedir. Becker'den başka hiç kimse bu konuyu verimli ve tutarlı bir teorik model biçiminde oldukça geniş bir ampirik araştırma alanı haline getirecek modellemeyi yapmamıştı. Nitekim Becker'den sonra bu konuda oldukça geniş bir literatür birikimi sağlandığı bilinmektedir. Özellikle bireysel gelirler ve çalışanların niteliklerine ilişkin geniş araştırma verilerinin elde edilmesinden sonra Becker'in çalışmalarının önemi daha iyi anlaşıldı. Ayrıca bu çalışma ile aşırı uzmanlaşmanın gerekli olduğu mesleklerin ortaya çıktığı süreç ve sosyal çıkarların önem kazandığı gelişmeler, gelir eşitsizliğinin

³ Gunnar Myrdal'ın Amerikan Dileması (1944) isimli eser bu konuda bir istisna olduğu Becker tarafında ifade edilmiştir.

nedenini ve kaynağını oluşturduğunu gösteren araştırmaların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Gelir eşitsizliğinin anlaşılmasında ifade edilen tespitlerin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu vurgu, yeteneklere yönelik yatırımların yapılmasına ve yaşam boyu kazançların kapasitesinin değerlendirilmesine yönelik olan “genel yaşam döngüsü ekonomisinin veya modelinin” geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Elde edilen bu model, emek ekonomisi ve kazançların veya gelirlerin ampirik olarak araştırılmasında hayati bir konuma sahiptir. İktisatçılar, başta Psacharopoulos olmak üzere bu geliştirilmiş modeli dünyanın hemen her yerinde oldukça yararlı araştırmalarında kullanmışlardır (Rosen, 1993: 27).

Becker, Human Capital (1964) isimli eserinde eğitimle kişinin yetenekleri arasındaki ilişkiyi araştıran ilk iktisatçıdır. Beşeri sermaye analizleri, bireylerin aldıkları eğitimlerin, öğrenimlerin, sağlık hizmetlerinin ve diğer bilgi arttırıcı faaliyetlerinin kendisine sağlayacağı fayda ve maliyetlerini tartarak bunları aldıkları varsayımı ile başlar. Sonuçta, çok daha yetenekli olanların eğitim almaya daha eğilimli oldukları tespit edilmektedir. Modern büyüme teorilerine dahil edilen beşeri sermaye olgusu, Romer’in (1986), Lucas’ın (1988) ve son dönemlerdeki yeni araştırmalarla artık garanti görülen önemli bir faktör olduğu bilinmektedir. Bu alanda ilk yapılan çalışmalarda daha çok eğitimin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediği üzerinde durulurken, Becker’in oluşturduğu yaklaşımdan sonra, beşeri sermaye ile ekonomik büyümenin birbirini nasıl, ne ölçüde etkilediğinin tespitine yönelik modeller önem kazanmıştır (Rosen, 1993: 28).

Becker’in ekonomi bilimine yapmış olduğu en dikkate değer katkı, insan yeteneklerine yönelik yapılan yatırımların sonucunda insan yeteneklerinin geliştirilmesi, diğer bir deyişle “beşeri sermaye” kavramının geliştirilmesi ve bu alanın ekonomi bilimine dahil edilmesi olmuştur. Becker’in hareket noktası, bireylerin kendi olanakları ile aldığı eğitim, öğrenim, sağlık ve benzeri hizmetlerin birer yatırım olarak fayda maliyet dengesinin döngüsünü yorumlamaktır. Bu tutumuyla bireyler sadece kendi refahını maksimize etmiş olmamakta, muhtemelen aynı zamanda toplumsal faydayı da arttıracak bir duyarlılığı gözetmektedirler. Çünkü bireyin kendi çıkarına dönük olarak gelecekte daha fazla gelir elde etmenin bir yolu olarak beşeri sermaye yatırımlarını arttırmasının sosyal gelişmeyi de desteklediğini göstermektedir. İfade edilen bu yatırımların ve kültürel açıdan daha zengin bir konuma ulaşmanın yararı, şüphesiz bireyler için daha iyi işler ve daha yüksek kazançların elde edilmesine yol açacaktır.

Beşeri sermaye teorisi, Becker’in bu alanda yapmış olduğu çalışmalardan daha gerilere gider. Onun en önemli başarısı, beşeri sermaye teorisini formüleştirmesi ve bunu mikroekonomi bilimine dahil etmiş olmasıdır. Böyle yapmakla O, ücret yapılarıyla ilgili olan teorik yaklaşım aracılığı ile, beşeri sermaye ile kazancı arasında spesifik bir ilişkiyi içeren beşeri sermaye-kazanç fonksiyonunu formüleştirmeyi başarmıştır. Becker’in bu katkıları, ilk olarak 1960’lı yıllarda bazı makalelerde, daha sonraları bunları hem teorik hem de ampirik olarak daha da geliştirerek 1964 yılında yayınladığı “Human Capital” başlıklı kitabında ortaya koymuştur (Vane ve Mulhearn, 2005).

Beşeri sermaye teorisi, yalnızca eğitimin ve çalışma ortamındaki öğrenimin (job trainig) getirisini değil, ayrıca ücretlerin zaman içinde farklılaşmasının ve ücret yapılarının nasıl değiştiğini analiz eden tek tip ve genel olarak uygulanabilir analitik bir çerçeve ortaya koymuştur. Diğer önemli uygulamalar; ekonomik büyümeyi belirleyen temel faktör olan yatırımların yanı sıra göç ve sağlık alanına yapılan harcamaların etkisi çeşitli ekonomistler tarafından devamında geliştirilmiştir. Beşeri sermaye yaklaşımı ile ayrıca ülkeler arasındaki dış ticaret biçimlerinin neden farklı olduğunu açıklamaya yardım edecek modeller geliştirilmiştir. Öyle ki, ülkeler arasındaki ticaret yapılarının farklılıklarının açıklanmasında,

bu ülkelerdeki beşeri sermaye arzı düzeyinin, reel sermaye arzlarının düzeyinden daha önemli bir konuma sahip olduğu gösterilmiştir (Becker, 1992).

Becker, çok çeşitli beşeri sermaye yatırımlarının ortak etkilerinin her açıdan değerlendirilmesi ve birleştirilmesiyle kapsayıcı bir teorinin oluşturulabileceğine dikkat çekmiştir. Bu teorinin çeşitli uygulama alanları olduğunu, bu uygulama alanlarının çok değişik olguların açıklanmasına yardımcı olabileceğini ifade eden Becker, bu olguları şöyle örneklendirmiştir; kişiler ve bölgeler arası gelir farklılıkları, yaş ile gelir arasındaki ilişkiyi açıklayan yaş-kazanç profilleri ve uzmanlaşmış becerinin etkileri. Bazı kişilerin benzer özelliklere sahip olanlara göre daha fazla gelir elde etmesini, bu "zeki" kişilerin kendilerine daha fazla beşeri sermaye yatırımı yapmasıyla açıklanabileceğini ve bu sebeple kazançların dağılımında eşitsizlik vuku bulunduğunu ifade etmiştir. Beşeri sermaye yatırımlarının çoğunun getirileri, yatırımın yapıldığı yıllardan daha sonraki dönemlerde artırdığını ifade eden Becker, bunun sebebinin erken yaşlarda bu yatırımların bir maliyeti olduğunu ve bunun o dönemdeki geliri düşürdüğünü ifade etmiştir (Becker, 1962: 48).

Beşeri sermaye teorisinin uygulamalı araştırmaları son dönemlerde farklı emek niteliklerine ve ücret yapılarına ait mikro dataların elde edilmesiyle, panel-data verilerini içeren araştırmaların sayısı hızla artış göstermiştir. Bu gelişmenin hiç şüphesiz Becker'in teorik ve ampirik araştırmalarından beslendiği açıktır. Bu gün iktisatta en çok ampirik araştırmalara konu olan teorik alanlardan bir tanesinin beşeri sermaye yaklaşımı olduğunu söylemek hiç de abartılı bir ifade değildir.

Becker'in bu alanda en önemli eserleri, 1962 yılında "Journal of Political Economy" isimli dergide yayınlanan makalesi ve "Beşeri Sermaye: Eğitimin Özel Referanslarının Ampirik ve Teorik Bir Analizi"dir. Kitaba seçilen başlığın ilginç olduğu açıktır. Becker kitabının bu başlık ile yayımlandığı yıllarda "beşeri sermaye" ifadesinin insanı makine ile ilişkilendirdiği ve eğitim ile ilişkili olan kültürel ilerlemelerin değerini göz ardı ettiği için bir rahatsızlığın oluşturabileceğini öngörmekteydi. Becker, kitabına "Beşeri Sermaye" başlığını seçmeden önce uzun bir süre tereddüt ettiğini ifade etmektedir. Sonuçta kitabının başlığını, beşeri sermaye ifadesine bir açıklama eklemek yoluyla yukarıda ifade edilen başlığı uygun bulmuştur (Becker, 1993: 43). Beşeri sermaye yatırımlarının bazılarının geliri etkilemediğine değinen Becker, bunları özel yatırımlar olarak tanımlamaktadır (Becker, 1962: 49).

Beşeri sermaye yatırımları teorisi, farklı yeteneklere bağlı kazançlara, ailesel arka plana, kalan mirasa ve diğer maddi varlıklardaki eşitsizlikle ilişkilidir. Eşitsizlik ile ilgili çok sayıda ampirik araştırmada, özellikle farklı düzeydeki eğitim ve deneyimleri ifade eden beşeri sermaye ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. ABD'de 1980'li yıllarda çok sayıda politik tartışmalara kaynaklık eden faktörlerden bir tanesi, bireysel kazanç farklarının büyümesi olmuştur. Bu farkın önemli ölçüde yüksek eğitim ve deneyimden kaynaklanan yüksek getiri farklarından kaynaklandığı ifade edilmektedir (Murphy and Welch, 1992).

Beşeri sermaye kavramının basit doğrular üzerine kurulu olduğunu söyleyen Becker, kalkınma, gelir dağılımı, işçi devri ve ileride karşılaşılabileceğimiz diğer problemler hakkındaki düşüncelerimizin büyük bir kısmında beşeri sermaye fikrinin önemli bir yer tutacağını ifade etmektedir (Becker, 1975: 237). Becker kendisinin beşeri sermaye üzerine çalışmasının erkeklerin, bayanların, zencilerin ve diğer grupların farklı düzeydeki yatırımlarının özel ve sosyal getirilerini hesaplama arayışlarıyla başladığını ifade etmektedir. Çok geçmeden beşeri sermayenin, emek piyasalarında ve geniş anlamda ekonomide çok sayıda değişkeni açıklamaya yardımcı olduğu anlaşılmıştır. Öyle görünüyor ki, makro ekonomik belirleyicileri de içerecek şekilde firmaları olduğu kadar bireyleri de kapsayacak genel bir beşeri sermaye teorisinin geliştirilmesi mümkün hale gelmekteydi.

Beşeri sermaye teorisi cinsiyetler arası kazanç farklarını provakatif bir şekilde yorumlamaktadır. Son 30 yılda birçok şey değişti. Aile büyüklüklerinin azalması, boşanma oranlarının artması, geniş ölçüde kadınların istihdam edildiği hizmetler sektörünün ekonomideki payının artması, artan ekonomik gelişme ile erkeklerle beraber kadınlarında kazançlarını yükselmiş ve yasalaşan sivil haklar kadınların artan düzeyde emek piyasasına girmesine ve piyasanın bu yönde yapılanmasına neden olmuştur. Özellikle bütün zengin ülkelerde ifade edilen faktörler hem kadınların istihdamının hem de kazançlarının yükselmesinde etkili olmuştur. Bu konuda ABD'deki deneyim oldukça çarpıcıdır. 1950'lili yılların ortalarından 1970'li yılların ortalarına kadar kadın-erkek kazanç farkları %35 düzeyinde kaldı. Kadınların halen devam eden ekonomideki rol alma konusundaki atağı bu farkı 1990'lı yılların ortalarında %25'ler düzeyine düşürmesine yol açmıştır. Daha önceleri kadınların hariç tutuldukları veya kendilerinin mesafeli oldukları işveren olma, hukuk, tıp gibi nitelikli mesleklere kadınların akını, bu farkın gelecekte daha da azalacağını göstermektedir (Becker,1992: 52).

2.2. Hanehaklı ve Aile

Gary Becker, piyasa sisteminin dışında, bireyler arasındaki ilişkiler üzerine yaptığı analizler ile oldukça radikal bir biçimde ekonomi teorisinin uygulama alanını genişlettiğini ortaya koymuştur. Bunlardan en önemli olanı ise, bazı yazarlara göre geçmişi 50 000 yıldan daha fazla olan en eski ve en temel kurumlardan olan ailenin fonksiyonlarının analizidir. Becker beşeri sermaye üzerine yaptığı araştırmalarını detaylandığında, ekonomik bir birim olan ailenin beşeri sermaye yatırımlarını yapan en önemli faktör olduğunu belirterek bu konuyu analiz etmektedir (Rosen, 1993: 28). Bu alandaki araştırmaları 1981 yılında yayımladığı "A Treatise on The Family" isimli kitapta özetlenmiştir. İktisat biliminde aile ve ekonomi ilişkisi ilk olarak Malthusian yaklaşım tarafından ortaya konmuştur. Artan ücret düzeylerinin nüfus artışına neden olacağı yönündeki yaklaşımın takip eden tarihsel süreç içinde doğrulanmadığı bilinmektedir.

Aile davranışlarının rasyonel seçiminin analizi, beşeri sermaye yatırımlarına, zaman tahsislerine, kadınlar ve diğer guruplara dönük ayrımcılık tutumlarını maksimize eden davranışlar üzerine kuruludur. Becker'in yaptığı analizdeki temel düşünce, bir haneyi kendisinin yiyecek, barınma, eğlenme gibi temel mallar olarak isimlendirdiği malları üreten küçük bir fabrika olarak düşünmektedir. Bu küçük işletme zaman kullanmakta ve hanelerin piyasada satın aldığı "yarı mamul" olarak ifade ettiği sıradan malları girdiler olarak kullanmaktadır. Bu tip bir analizin içinde temel malların fiyatları, iki önemli unsurdan oluşmaktadır. Birincisi, piyasada satın alınan ara mallarının doğrudan maliyetlerinden oluşmaktadır. İkincisi, spesifik bir malın üretimi ve tüketimi için harcanan zaman sorgulandığında, harcanan bu zaman, hanede üretilen her bir mala harcanan zamanla ücretin çarpılmasına eşittir. Bu şunu ima eder; hanedeki her bir hanehalkının ücretinde bir artış yalnızca piyasadaki çalışma isteğini değiştirmeyecek aynı zamanda haneler tarafından üretilen ve temel mallar olarak ifade edilen malların üretimi ve tüketimi için ayrılan zamanın artması ve azalmasını değiştirecektir. Çalışma ve boşta kalma arasındaki geleneksel dikotomi analizi yerine, Becker'in modeli hanelerin zaman tahsisleri için genel bir teori sunmaktadır. Becker bu araştırmasını 1965 yılında "A Theory of the Allocatino of Time" başlığı ile yayınlamıştır. Bu yaklaşım, hanehalkı davranışları ile ilgili olan çeşitli konuların analiz edilmesinde oldukça yararlı bir temel oluşturduğu görülmektedir (Vane ve Mulhearn, 2005).

Becker daha da ileri gitmektedir. Öyle ki, Becker'in analizi yalnızca bir ailenin çalışma alanlarının dağılımı ve aile için zamanın tahsisini dikkate alan bir teori değil, aynı zamanda, hanenin evlilik yapıp yapmama, boşanma ve çocuk sahibi olup olmama durumlarını da içeren, bir aile veya hanehalkı davranışlarını analiz eden kompleks bir genel teorik model formüle etmiştir. Ekonomide reel ücretlerin artmasıyla evde çocuk bakımı gibi işlerde bir ferdin

çalışması ekonomik olmayacaktır. Bundan dolayı ailedeki bütün fertler çalışmaya yönelecek, ev için ihtiyaç duyulan hizmetler dışarıdan tedarik edilecektir. Böylece bazı ailelerin daha önceki ekonomik ve sosyal fonksiyonları işletmeler, okullar ve diğer kamu kurumlarının matematiksel fonksiyonlarına doğru yer değiştirmiş olacaktır. Becker'a göre bu süreç, sadece evli kadınların ev dışındaki işlerde çalışanların sayısını açıklamakla kalmıyor, aynı zamanda toplumda neden boşanma oranlarının arttığını da açıklamaktadır (Vane ve Mulhearn, 2005: 205). Bu konudaki ayrıntılı bilgi için Becker'in (1986) "Human Capital and the Rise and Fall of Families" isimli makalesine bakılabilir.

Becker'in aile veya hanehalkı içinde zaman ve işgücünün dağılımını hakkındaki analizlerinin yanı sıra, onun hanehalkı ve ailedeki doğurganlık üzerine yapmış olduğu araştırmalar dikkate değerdir (Becker and Barro: 1986). Bu konudaki "An Economic Analysis of Fertility" başlıklı makalesini 1960 yılında yayınlamıştır. Becker'in aile konusundaki araştırmasında ilk hareket noktası, faydasını maksimize etmeye çabalayan herhangi bir erkek ve kadının, fayda maliyet analizi yapmak suretiyle, evlenme, çocuk sahibi olma veya boşanma zamanına karar vermektedir. Bireyler evlenme kararlarını bekar oldukları esnadakinden daha iyi bir yaşam süreceklerini ummaları halinde almaktadırlar. Benzer şekilde, boşanmaları halinde refahlarının artacağını düşündüklerinde de boşanmaktadırlar. Bu araştırmada, ebeveynlerin hem çocukların sayısını hem de çocuklarının alacağı eğitimin süresini ve ailelerin çocuklarının eğitimi için yapacakları harcamaları dikkate alacak bir tercihte veya öncelikte buldukları kabul edilmektedir. Çocukların beşeri sermayelerine yönelik yapılacak yatırımların düzeyi, gelirin ve fiyatların bir fonksiyonu olarak türetilmektedir. Ücretlerin artması, ebeveynlerin çocuklarına yönelik beşeri sermaye yatırımlarının artmasına ve aynı zamanda ailedeki çocuk sayısının azalmasına eşlik etmektedir. Becker bu teoriyi, endüstrileşmiş toplumların tarihsel süreç içindeki doğurganlıklarının düşüşünde ve çeşitli toplumların kentsel ve kırsal kesimleri arasındaki farklı doğurganlık düzeylerini açıklamakta kullanmaktadır (Rosen, 1993: 28). Becker, özellikle oldukça yoğun aile politikalarının uygulandığı İsveç'te, bu tür ekonomik analizlerin geçerliliğini teyit edecek bulgulara gönderme yapmaktadır.

Zamanın değeri arttıkça çocuk bakımına ayrılacak zamanın alternatif maliyeti yükselmekte ve bu da ailelerin büyüklüğünü neden düşürdüğünü izah etmektedir. Ayrıca endüstriyel toplumlarda ailelerin çocuklarının geleceği için daha fazla eğitim ve öğretim harcaması yapmasının gerekliliği yönündeki baskılar, çocuk yetiştirmenin maliyetini geniş aileler için daha da yükseltici sonuçlar ortaya koyduğu açıktır. Genel olarak ifade etmek gerekirse, zamanın değerindeki artış ve beşeri sermaye yatırımlarının artan maliyetleri gibi faktörler birçok modern toplumda doğurganlığın neden zamanla düştüğünü izah etmektedir.

30 yıl önce çeşitli ekonomik şoklar ve kamu politikalarının kaynakların aile üyeleri arasında nasıl yeniden dağıtılması gerektiğine dönük tepki, aile içinde yardımseverlik duygularının önemli ölçüde değiştiğini göstermiştir. Becker, bir aileye veya bireye, harici olarak yapılan yardımların o kişinin refahı üzerinde olumlu bir katkısının olmadığını çünkü bu tür yeniden dağıtım mekanizmaları veya yardım sever tutumların, yardım alan kişinin uzun vadede yeteneklerinin zayıflamasına veya beşeri sermaye birikimine dönük çabalarının azalmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Barro (1974) ekonomi üzerindeki etkilerinden hareketle buna benzer bir sonucu, nesiller arası reel gelir artışının kamu açıkları ve maliye politikalarıyla sağlanacağı yönündeki yaygın kabulü tespit etmektedir (Becker, 1992: 42).

Anne babaların tutum ve davranışlarının çocukları üzerinde oldukça fazla etkilerinin olduğu bilinmektedir. Alkolik veya ruh sağlığı bozuk bir anne babanın olduğu bir ailede büyüyen bir çocuğun -etkilenmeye açık oldukları için- bunlardan olumsuz etkilenecekleri açıktır. Buna karşın, eğitilmiş ve düzenli bir yaşamı olan ebeveynli ailede büyüyen bir çocuk hem onların

yaşama ait bilgi ve birikimlerinden daha sağlıklı bir şekilde yararlanacak hem de çocuğun yeteneklerinin keşfi ve eğitimi hakkında daha iyi bir ortam sunulmuş olacaktır.

Çocuklarının eğitimi, alışkanlıkları ve yeteneklerine dönük yaptıkları yatırımlar biçiminde miras bırakan ebeveynler daha çok takdir edilmektedirler. Çünkü ebeveynlerin çocuklarına dönük yapmış oldukları bu tür eğitim yatırımlarının gelecekte sağlayacağı getiri, bu paranın tasarruf edilip herhangi bir yatırım seçeneğinde değerlendirilmesinden daha yüksek getiri sağladığı görülmektedir. Ebeveynler dolaylı bir biçimde yaşlılıkları için çocuklarının eğitimi üzerinden bir tür tasarruf sağladıkları ve yine çocuklarının daha ileri yaşlarında elde edecekleri mirasın daha düşük olmasına neden oldukları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hem çocuklar hem de ebeveynler eğitim üzerinde sağlanan getirinin, tasarrufların yatırım seçenekleri üzerinde sağlayacağı getiriden daha yüksek olmasından kaynaklanan etkinlikten beraberce yararlandıkları anlaşılmaktadır (Rosen, 1993).

Bu geniş konunun sonuçlandırılması 6 yıldan fazla sürmüştür. Becker, bu zaman esnasında hem gündüzleri hem geceleri bu konudaki araştırmalarının kendisini hem zihinsel hem de duygusal olarak önemli ölçüde yordugunu ifade etmektedir. Bu yorgunluğuna bir benzerlik oluşturduğu için Bertrand Russell'den⁴ örnek vermektedir. Becker, bu konudaki araştırması bittikten iki yıl sonra ancak tekrar eski entellektüel zevkine ulaşabildiğini ifade etmektedir.

2.3. Suç ve Ceza

Gary Becker'in rasyonel davranış ve beşeri sermaye teorisini uyguladığı üçüncü alan, suç ve cezadır. Sınırlı sayıda olan psikopatlar hariç tutulmak üzere bir suçlunun, yapacağı faaliyetten hem elde edeceği getiri hem de işleyeceği suçtan dolayı muhtemelen muhatap olacağı cezayı rasyonel bir şekilde dikkate alarak farklı davranışlarda bulunacağı varsayılmaktadır. Bir suçlunun suç işleme eylemleri özel psikolojik bir problemden veya bireyin toplumdaki sosyal statüsüyle ilişkilendirilerek irrasyonel bir eylem biçiminde düşünülmez ise, bir kişinin suç işlemesinin belirli olmayan koşullar altında rasyonel bir tutumla hareket edip etmediği analiz edilebilir (Becker, 1992: 41).

O, bu konuya nasıl yaklaştığını kısa bir hikaye üzerinden analiz etmektedir. Randevusuna geç kalan bir kişi arabasını legal bir parka bırakması halinde ne kadar para ödeyeceğini bilmekte, buna karşın yasal olmayan bir yere bırakması halinde muhtemel cezanın tutarının ne kadar olacağını bilmekte ve bunu göze almaktadır. İlegal park etme riskini almakta ve yakalanmamaktadır. Becker, bu tür deneyimlerin suç işleyen kişilerin davranışlarında muhtemelen uygulanabileceğini düşünmektedir. Becker bu düşüncesini “suç işleyen kişilerin diğer bütün kişilerden radikal bir biçimde farklı davrandıklarını düşünmüyorum” şeklinde ifade etmektedir. Diğer bir deyişle suç işlemenin de bir rasyonelliği olabilir. Bazı bireyler, legal bir işle karşılaştırıldığında yasal olmayan bir işten elde edecekleri ödülleri düşünerek suçlu haline gelebilir. Bunu yaparken işlenen suçtan dolayı alacakları cezayı da göze alarak bu suçu işlemektedirler. (Vane ve Mulhearn, 2005: 204) Becker bu konudaki analizlerini daha ayrıntılı olarak “Crime and Punishment: An Economic Approach” başlıklı araştırmasında tahlil etmektedir.

2.4. Ekonomik Ayrımcılık

Dışarıdakilere karşı ayrımcılık hep olagelmıştır. 1950 yılından önce kadınların istihdamı konusunda maruz kaldıkları ayrımcılık konusu hariç tutulduğunda, bu konuda yapılan araştırmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Becker, etnik, dini, cinsiyet gibi nedenlerle belirli bir grubun üyelerine karşı uygulanan ayrımcılık sorunlarının ekonomik etkilerinin nasıl

⁴ Russell kendi otobiyografisinde “Principia Mathematica” isimli eseri yazım esnasında kendi zihinsel gücünü bir daha böylesine zor bir araştırmaya giremeyecek biçimde yıpratmış ve eski zihin gücüne sonraki dönemlerde geri dönemediğini ifade etmektedir.

olabileceği hakkındaki merakının mezuniyet öncesi öğrencilik dönemlerine kadar gittiğini ifade etmektedir. Bu konudaki ilk akademik çalışmalarını yaptığında çevresindekiler daha çok psikolojik özelliği olan bu konunun ekonomik analizi nasıl yapılabilir? Bu pek mümkün değil gibi gördüklerini ifade edilmektedir (Warsh and Staff, 1992: 59).

Genel olarak kabul edilen varsayımlar; işverenlerin, çalışanlarının kiminle çalışacaklarının karakteristik özelliklerine bakmaksızın sadece verimliliklerini dikkate aldıkları, benzer şekilde müşterilerin sadece satın almak istedikleri mal ve hizmetlerin kalitelerine odaklı oldukları ve ayrımcılıkla ilgili olan etnik, cinsiyet ve diğer kişisel karakterleri ifade eden tutum ve davranışları dikkate almadıkları biçimindedir. Çalışanlar aynı iş için iyi bir ücret ödenmesi durumunda dahi bir bayanın veya bir zencinin yönetimi altında çalışmayı ret edebilir. Benzer biçimde bir müşteri bir zencinin satış elamı olduğu bir galeriden araba almak istemeyebilir. Bu ve buna benzer örnekler genişletilebilir. Bütün bu örnekler genel kabul görmüş bazı varsayımların dışında, azınlıkların yüzyüze kaldıkları muhtemel çelişkileri anlatmaktadır. Becker'in bireyin rasyonel ve davranışlarında optimizasyoncu olduğu yaklaşımını esas alan teorik modeline diğer bir örnek olarak ırk, cinsiyet gibi ayrımcılıkların ekonomik etkilerini analiz eden çalışmaları olmuştur. Becker'in doktora tez konusu olan "ekonomik ayrımcılık", O'nun ekonomi bilimine katkı yaptığı ilk çalışmasıdır. Becker, bu alandaki ilk dikkate değer araştırmalarını "The Economics of Discrimination" başlıklı kitabında yayınlamıştır. Ayrımcılık, ekonomik birimlerin işlem maliyetlerinden kaçınmak için kendilerinin hazırladığı ve maruz kaldıkları bir maliyet şeklinde ortaya çıkan ve kişilerin sahip olduğu bilgi beceri niteliklerinden hareketle değil, sahip oldukları ırk ve cinsiyet nedeniyle farklı görüldükleri bir durumu ifade etmektedir. Becker ekonomideki bu tür davranışların, analitik bir yaklaşımla, toplumsal ve özel kesimin ekonomik getirileri arasında bir "vergi takozu" (tax wedge) gibi bir işlev ortaya koyduğunu göstermektedir. Sonuç olarak ayrımcılık, sadece ayrımcılığa muhatap olanlara zarar vermemekte, aynı zamanda ayrımcılık yapan kesimlerin de ekonomik olarak zarar görmesine neden olmaktadır (Vane ve Mulhearn, 2005: 203).

Birçok iktisatçı etnik ayrımcılığın iktisadın ilgi alanına girecek bir sorun olmadığını ve bu tür konularla ilgilenmenin boşa kürek çekmek anlamına geleceğini ifade etmektedirler. Fakat günümüzde özellikle Becker'in önemli katkılarından sonra bu konunun artık iktisatçıların ilgilenmesi gereken bir ekonomik problem olduğu ve daha önceleri alışılmadık yeni enstrümanlarla analiz edilmesinin mümkün olduğu görülmektedir. Günümüzde bu konuda geniş bir literatür olduğu ve hiç şüphesiz Becker'in eserlerinin ufuk açıcı bir katkı sağladığı anlaşılmaktadır (Sandrmo: 1993: 8).

Becker'in ekonomik ayrımcılığın teorik çerçevesi oldukça basittir. Ekonomik ayrımcılık, bir ekonomik birimin veya ajanın kendisinin hoş görmediği veya katlanmak durumunda kalacağı örneğin ten renginin farklı olması veya siyah olması durumunda karşılaşmamak için ödemeye razı olacağı bir meblağı göze alması durumunda ortaya çıkmaktadır. Örneğin beyaz bir işverenin siyah bir çalışanı almamak için bir şekilde ödemeye razı olacağı bir fark veya beyaz bir kişinin zenci bir satıcıdan herhangi bir ürün almamak için ödemeye razı olacağı fark ekonomik olarak ayrımcılık parametresi olarak ifade edilebilir (Becker, 1992: 39). Bunu istihdam için ifade etmek gerekir ise; emek piyasasında ücret w düzeyinde oluşmuşken, beyaz bir işverenin siyah bir işçinin çalışmaması karşılığında $w(1+d)$ bir tutarı ödemeye razı olması gibi formüleştirmektedir. Burada d sabit ve pozitif bir sayı olarak düşünülebilir. Bu katsayı modelin dışında exogen olarak belirlenmektedir (Sandrmo: 1993: 8).

Becker'in basit fakat etkili yaklaşımı, ayrımcılığın ekonomik sonuçlarını açıklamak için uluslararası ticarete kullanılan bir modele benzer bir model kullanmıştır. Bu modelde, dış ticarete yer alan tarifeler ekonomideki ayrımcılık sıklığı ile ilişkilendirilmektedir. Örnek bir olay üzerinden ifade etmek gerekirse; daha az verimli çalışan bir beyaz, görece daha verimli çalışan siyah birine tercih eden bir patron dış ticaretteki gümrük tarifesinde olduğu gibi bir

vergi ödetilmektedir. Dış ticaretteki gümrük vergisi tarifesi, yukarıda ayrımcılık katsayısı olarak belirlenen (d) değerine eşitmiş gibi düşünülmektedir. Becker'in yaptığı araştırmalardan elde edilen sonuçlar, ayrımcılık hem ayrımcılığa maruz kalanı hem de ayrımcılığı yapana zarar vermektedir. Ticari korumacılık nasıl uluslar arası mal piyasasında sosyal refahı azaltıyor ise, benzer biçimde emek piyasasında ayrımcılığa dayanan korumacılıkta sosyal refahı azaltmaktadır (Becker, 1992:40; Sandrmo: 1993: 8).

Bu yaklaşım geniş ölçüde kabul görmüştür. Becker, Nobel konuşmasında bu duruma bir örnek olarak cinsiyetler arası kazanç farklarının değişmesinde beşeri sermaye teorisinin önemine dikkat çekmiştir. Geleneksel rollerde kadının çocuk bakımıyla sorumlu olması ve dolayısıyla kadının eğitimi ve öğretimine düşük bir yatırım yapılması onun daha düşük kazanç elde etmesine neden olmaktadır. Fakat gelişmiş olan toplumlarda, son yıllarda emek piyasası köklü bir biçimde değişti. Daha küçük aileler, çok sayıda tek ebeveynli aileler, istihdamda hizmetler sektörünün payının artması ve yasal çerçevenin değişmesi gibi çeşitli gelişmeler çok sayıda bayanın emek piyasasına girmesinde etkili olmuş ve bütün bunlar kadınların kendi niteliklerini ve deneyimlerini artırmak için yatırımlar yapmasına sevk etmiştir. Sonuçta cinsiyet ayrımcılığı ve cinsiyetler arasındaki kazanç farklarının giderek azalmasında etkili olmuştur.

Gary Becker'in analizleri başlangıçta şüpheyle ve hatta güvenilmez bulunmuşsa da, daha sonraki aşamalarda bu analizlerin karşılıklı tartışmalara konu olduğu görülmektedir. Bunlara rağmen, O hiç cesaretini yitirmeden bu konular üzerindeki araştırmalarını sürdürdü, zamanla iktisatçılar arasında O'nun fikirleri ve metodu giderek geniş ölçüde kabul edildi. Bunun sonucunda en saygın ödüllerden biri olan Nobel ekonomi ödülüyle taltif edilmiştir.

Becker'in ayrımcılık gibi karmaşık bir olguyu sadece bir sabit katsayı ile kısıtlamış olması, konunun karmaşıklığını ve çok boyutlu niteliğini aşırı basitleştirici bir konuma taşıdığı ifade edilmektedir. Bireyden bireye nedeni ve biçimi değişkenlik gösteren ayrımcılık yapma tutumunun daha ayrıntılı bir analiz yöntemiyle tanımlanması gerektiği ifade edilmektedir. Becker'in analizinde ayrımcılığın kaynaklandığı nedenler üzerinde fazla durmaksızın ayrımcılık tutumlarının ekonomide neden olduğu sonuçları tespit etmeye çalışması yine eleştirilen bir başka noktayı oluşturmaktadır. Ayrımcılık sorununa yönelik kamu politikalarının çözüm sağlayıcı niteliği üzerinde pek durulmamıştır. Halbuki fiyat farklılaştırması veya teşvik uygulamaları gibi yöntemlerle bu sorunun ekonomik sonuçlarını hafifletmeye yönelik ekonomik politika seçenekleri geliştirilmesi veya önerilmesi üzerinde durmaması yine bir eksiklik olarak ifade edilmektedir (Sandrmo: 1993: 9).

Muhtemelen azınlıklar yalnızca ücret ve istihdamla ilgili olan ayrımcılığa maruz kalmamaktalar, aynı zamanda rekabet koşullarında ve yasal düzenlemelerin yapımı aşamasında da ayrımcılığa maruz kaldıkları gözlenmektedir. Becker birkaç yılını, ayrımcılık duygusuna maruz kalmanın bireylerin kazanç ve istihdam düzeyi üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu belirleyecek bir teorik model geliştirmeye harcamıştır. Bu teorik model, emek ve mal piyasasındaki rekabet düzeyi ile ayrımcılık katsayısının çoğunluk gurubunun üyeleri ile azınlık gurubunun üyelerinin eğitim ve öğretim seviyeleri ile yapılan yasal düzenlemelerin ortalama seçmenin azınlıklara karşı düşmanlığını ne ölçüde içerdiğine göre belirlenmektedir.

Piyasada çoğunluk tarafından uygulamakta olan ayrımcılık oldukça etkili olmaktadır. Çünkü azınlık üyeleri, nitelikli bir emek haline gelebilmek için gereksinim duyulan nitelikleri yeterince sağlamakta başarısız olmaktadır. Piyasada azınlık gruplarına karşı ortaya çıkan ayrımcılık olgusu, çalışanlar arasında, emek piyasasında, tüketiciler arasında, okullarda ve hükümet uygulamalarına bağlı olarak kendini göstermektedir (Rosen, 1993: 31). Örneğin, aynı verimlilikle çalışan bir beyaz ile bir siyahın veya bir kadınla bir erkeğin ödenecek

ücretleri arasındaki ayrımcılık, sadece siyah veya kadınların etkin bir şekilde istihdam edildikleri bir ortamda, bunlara karşı olan önyargıdan daha düşük olabilmektedir.

Çoğunluğun azınlığa nispeten oldukça yüksek bir paya⁵ sahip olduğu durumlarda, çoğunluk tarafından uygulanan piyasa ayrımcılığı, çoğunluğun gelirlerini sınırlı miktarda düşürmekte iken, buna karşın azınlığın gelirlerinin önemli ölçüde düşmesine neden olduğu ifade edilmektedir. Hâlbuki azınlık üyelerinin sayısının önemli bir paya sahip olduğu durumlarda çoğunluk tarafından yapılan ayrımcılık azınlıklar kadar kendisini de olumsuz etkilemektedir. Bu analizi teyit edecek tespitler Güney Afrika gibi siyahların toplam nüfus içindeki payının beşte dört olduğu yerlerde uygulanmakta olan ayrımcılıktan sadece siyahlar zarar görmemekte aynı ölçüde bir kısım beyazlarda uygulanan ayrımcılıktan olumsuz etkilenmektedirler. Bu gelişme bu mekanlarda ayrımcılığın neden azaldığının veya neredeyse yok edildiğini ifade etmektedir. Becker bu konuda önyargıdan kaynaklanan ayrımcılığın uzun dönemde kalkıp kalkmayacağını tartışan geniş bir literatür birikmesine katkı sağlamıştır (Becker, 1992: 41).

Ampirik olarak yapılan araştırmalardan, piyasadaki uzun dönem ayrımcılığın kaynağının müşteriler ve çalışanlar tarafından yapılan ayrımcılığın işverenlerin yaptığından çok daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Azınlık üyelerinin kendilerine karşı bir ayrımcılık duygusuna kapıldıklarında daha düşük verimlilik ve isteklilikle çalışma ve öğrenmeye yönelmekte oldukları gözlenmektedir. Bu tutum bu tür kişilerde kaçınılmaz olarak düşük düzeydeki bilgi, deneyim ve eğitim düzeylerini getirmekte ve düşük bilgi ve eğitim düzeyi de daha düşük kazanç düzeylerini kaçınılmaz kılmaktadır. Geçmiş 25 yıl boyunca çok sayıda ülkede azınlık üyelerinin kazançları, işsizlik düzeyi ve siyahların, kadınların, dini grupların, göçmenlerin ve diğerlerinin çalışma olanakları üzerine çok sayıda araştırma yapıldı. Bu konuda çok sayıda kanıt ve bu konudaki gelişmelerin ne yönde seyrettiği analiz edildi. Bütün bu araştırmalar ve bu konudaki tartışmalı pozisyonlar, halen azınlıklara üye olan kişilerin daha düşük gelir düzeylerine sahip olduklarını ve çalıştıkları iş karşılığında daha düşük kazanç elde ettiklerini tespit etmektedir (Becker, 1992).

3. Sonuç

Becker iktisat alanında yapmış olduğu çalışmalardan dolayı almış olduğu bu ödül daha çok iktisat dışı alanlar olarak görülen konular üzerine yapmış olduğu araştırmalara dayanmaktadır. Bu nedenle Becker ekonominin alanını genişletmesi ve sosyal bilimlerin alanındaki çeşitli önemli problemleri iktisat teorisinin metodolojisiyle çözmek konusunda önemli başarılar gösterdiği tespit edilmelidir. Oldukça karmaşık olan insan davranışlarını temelde insanın rasyonel ve sadece bencil veya kendi çıkarlarına dönük bir tutumla hareket etmedikleri, fakat tutarlı bir şekilde refahlarını maksimize etmeye çalışmakta oldukları varsayımı ekseninde mikro ekonomi alanına etkin bir şekilde taşımıştır. Bu anlamda genel olarak iktisadın özel olarak da mikro iktisadın alanını oldukça genişletmiştir.

Becker geliştirmiş olduğu ekonomik modeli farklı tip insan davranışlarının gözlendiği dört farklı araştırma alanında kullanmıştır. Bunlar; insan yeteneklerine yönelik yapılan yatırımların sonucunda insan yeteneklerinin geliştirilmesini ifade etmek üzere kullanılan “beşeri sermaye yatırımları”na, bireylerin veya ailelerin çalışma ve evde kalmaya dönük zaman tahsislerindeki davranışlarına, insanların suç ve cezaya dönük tutumlarına ve son olarak emek ve mal piyasasında ayrımcılığa dönük davranışlar şeklinde sıralanabilir. Becker Nobel ekonomi töreninde yaptığı konuşmasında kendisinin ekonomi alanında yapmış olduğu en önemli katkının beşeri sermaye alanındaki çalışmaları olduğunu söylemiştir. Becker’in ekonomi

⁵ Nitekim ABD beyazların sayısının siyahların dokuz katı olduğu ve benzer şekilde beyazların beşeri ve fiziki sermaye birikimine sahiplik açısından, ortama olarak siyahlardan daha yüksek bir paya sahip oldukları bilinmektedir (Becker, 1992:40).

bilimine yapmış olduğu katkılar sadece karmaşık sayılabilecek sosyal konularda etkili çalışmalar değildir. Yayınladığı bilimsel eserlerden kendinden sonraki bilim adamlarının geniş ölçüde yararlanmış olması ve eserlerine en çok atıf yapılması da oldukça dikkat çekici bir husustur.

Kaynakça:

Becker, Garry S. (1975), **Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education**, NBER, New York.

Becker, Gary S. (1962), "Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis," **The Journal of Political Economy**, Volume:70, No:5, Part:2 (Supplement), October.

Becker, Gary S. (1992), "The Economic Way Of Looking At Life" **Nobel Lecture**, December.

Becker, Gray B. And Barro Robert J. (1986), "A Reformulation of The Economic Theory of Fertility", **NBER Working Paper Series**, No: 1793.

Nobel; http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1992/becker-autobio.html

Rosen, S. (1993), "Risk and Reward; Gary Becker's Contributions to Economics", **Scandinavian Journal of Economics**, 95 (1), pp. 25-36.

Sandromo, Agnar (1993), "Gary Becker's Contributions to Economics", **Scandinavian Journal of Economics**, 95 (1), pp. 7-23

Vane, H.R, ve Mulhearn, C. (2005), **The Nobel Memorial Laureates in Economics: An Introduction to Their Careers and Main Published Works**, 165–169, UK:Edward Elgar Publishing Limited.

Warsh, David and Staff, Globe (1992), "Chicago's Becker Wins Nobel Prize" **Business**, October 14.